

TÜRK EDEBİYATINA, KÜLTÜRÜNE BÜYÜK MANEVİ KATKILAR VEREN BİLİM ADAMLARI

Doç. Dr. Pervane MEMMEDOVA*

Türk milleti tarihin farklı dönemlerinde, değişik coğrafyalarda ve çeşitli alanlarda insanlığa ve dünya medeniyetine çok değerli şahsiyetler armağan etmiştir. Eski çağlarda Farabi, İbni Sina, Kaşgarlı Mahmut vs. gibi birçok ilke imza atan bilgin ve düşünürler yetiştiren Türkler, günümüzde de bilim, kültür ve siyaset alanında çok sayıda şahsiyet topluma sunmuştu. Bu önemli düşünürlerden üçünden Ahmet Kabaklı, Cavad Heyet Nimet Kelimbetov'dan kapsamlı bahsedeceğiz.

Türkiye, Azerbaycan (İran Azerbaycanı) ve Kazakistan'da yeterince tanınan bu yaratısı kişiler çok değerli edebiyat tarihi kitaplarının müellifidirler. E. Kabaklı beş cilt Türk Edebiyatı, Cevat Heyet iki cilt Azerbaycan Edebiyatı ve Türklerin Tarih ve Kültürü, Nemat Kelimbetov "Eski Türk Şiirleri ve Kazak Edebiyatındaki Bu Geleneğin Devamı ve Türk Halklarının Ortak Edebi Eserlerini yazmışlardır.

Edebiyat tarihi, bir ulusun çağlar boyunca meydana getirdiği edebî eserleri inceleyerek, düşünceler ve duyguda izlediği yolu, geçirdiği evreleri bize tanıtır. Bu bakımdan uygarlık tarihinin önemli bir koludur. Edebiyat tarihinin dayanağı, edebi eserlerle yaratıcı kişilerdir.

"Manevi Varlık" deyimini bütün genişliği ile almak gerekir. Edebiyat tarihi bir kültür tarihi olmamakla birlikte, din, felsefe, ahlak, sanat tarihlerinin konularını da kucaklayacak genişliktedir. Bunlar belirli ölçüde edebiyat tarihinde yer alır.

Bundan başka, din, felsefe, ahlak tarihlerinin değindiği eserlerin çoğu, biçim ve deyiş bakımından zamanına göre birer edebi eserdir. Edebiyat tarihçisini hem düşünce, hem de sanat yönünden ilgilendirir.

Bugün gittikçe zenginleşen kültür dünyasında edebiyatın ufku geniş-lemiş, Edebiyat tarihi de ağır görevler yüklenmiştir. Edebi eser deyince uyandırdığı estetik duygularla, okuyanları hoşlandıran, ruha ve zekâyâ seslenen sanat eseri anlaşılır. Gerçekte, öğretim amacıyla yazılmamış olması ve sanat kaygısını taşıması, ebedi eserin başlıca niteliğidir. Bununla birlikte, ebedi eser deyimini, Edebiyat tarihi çerçevesi içinde daha geniş anlamda kabul etmek gerekir. Bir divan, bir hamse, bir münşeat mecmuası gibi, bir tezkire, bir tarih, hatta bir tasavvuf ve bir kimya kitabı da, edebiyat tarihçisinin çalışma kadrosu içine girer. Çünkü bunların bir bölümü sanat kaygısıyla kaleme alınmıştır; yazıl-

* Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi mamedli_ph@yahoo.com.

dıkları zamanın düşüncelerini ve duygularını olduğu gibi yansıtır. Öğretim amacıyla yazılmış olanlar da, belirli konular üzerinde çağının inanışını ve anlayışını belirtir. Ayrıca dil, deyiş ve terim özelliklerini de taşır. Bu bakımdan bütün düşünce ürünlerini bu kadroya almak doğru olur.

Yazarlık hayatı boyunca yazdıkları ile yaptıkları ve yaşadıkları aynı olan, millî ve manevî değerleri benimseyen Ahmet Kabaklı, milletin güvenini kazanmış ve fikir yapısı üzerinde etkili olmuş önder yazarlardan biridir. Türk dili, Türk edebiyatı, Türk tarihi kısaca Türklükle ilgili her konuda söz sahibi olmuş, ömrü boyunca bitmeyen bir güç ve azimle çalışmış, araştırmış ve değerli eserler ortaya koymuştur.

Ahmet Kabaklı gücünü Türk tarihinin ve kültürünün derinliklerinden almış, geçmişini ihmal ve inkâr etmeden geleceğe uzanmış, toplumun değer yargılarına ters düşmeden, yeni ve özgün olanı araştırmış bir fikir ve kültür adamıdır. Değerlendirmelerini dil, edebiyat, kültür ve tarih arasında çok sağlam ve sarsılmaz bir bağ bulunduğunu göz önünde tutarak yapan Ahmet Kabaklı, bir insanın, ana dil bilinci ve sevgisi taşımadan millî kültür ve tarih şuuruna ulaşamayacağına inanmıştır.

Yazar Türk Edebiyatı kitabının yazılışı amacını şöyle açıklıyor: son otuz yıl, Türk toplumunun en çok değiştiği en hareketli bir devrine rastlar. O nispette bol renkli düşünce ve sanat akımlarıyla, etki ve tepkilerle, yeniliklerle doludur. Yetişen sanatçılar (genel kanaatin tersine) birbirlerine çok az benzerler. Üstelik bu otuz beş yıl içinde, en az iki kuşak değişmiş ve bunlar “nesil kavgası” yapmışlardır. Ama bütün bu sanatçıların ne demek istedikleri, biçimde, üslûpta, mecazda neler yaptıkları iyi anlatılmamış, belirtilmemiştir. Yapılan incelemeler varsa dergilerde kalmıştır.

İşte bu kitap “öncekiler” gibi, 1940’tan sonra gelişen “bugünkü” edebiyatımıza da geniş yer ayırıyor. Yetişen şair ve yazarları, fikir ve sanat akımlarını tanıtıyor. Gençler ve yaşlılar, eski ve yeni edebiyatlar arasındaki kavşak noktalarını ve ayrılma yerlerini, sebep ve ilkeleriyle bulup göstermeye çalışıyor.

Nihayet bu kitap, ne sırf tarihi bilgiler ve lüzumsuz hayat hikâyeleriyle doldurulmuş, ne de yalnız metin açıklamalarına harcanmıştır. Yazar ve şairleri, onlardan seçilmiş metinlerle birlikte ele almış ve kişileri anlatmak için sunduğu görüşleri metinlerle desteklemiştir. Kişilerin “hayat”ları, kısaca ve ancak eserlerini açıklayan ölçüde verilmiş, (daha önemli olan) karakterleri, fikirleri, üslupları üzerinde durulmuştur.

Büyük sanatçılara (tabii olarak) daha geniş yer ayrılmış ve onlardan, fazla metin seçilmiştir. Bir edibin, kişiliğini ve fikirlerini tanımadan eserlerinin ve eserleri bilinmeden kendisinin anlaşılamayacağı görüşü, esas tutulmuştur.

Beş cilt halinde düzenlenmiş eser şu konuları ihtiva etmektedir.

Kitabın I. cildi yeni bir bakış ve anlayış içinde folklor verimlerini, manzum ve nesir edebiyat tür ve şekillerini bir de üslup ve anlatım konularını içine

almaktadır. Bu bahisler hakkında genel bilgiler verildikten sonra, onları yaratan Türk ve dünya sanatçıları Edebiyat Tarihi sırasınca ele alınmıştır. Söz gelişi “destan” türüne bakmak isteyenler, bu türün kural ve özelliklerini, teşekkül ve amaçlarını vb. gördükten sonra ilk çağlardan günümüze kadar yazılı ve sözlü Türk ve Dünya destanlarını zaman esprisi içinde tanımak imkânı bulur. “Roman, hikâye, deneme...vb.” başka türler, “üslûp” gibi konular, “Romantizm, Sürrealizm vb.” gibi edebi akımlar da böyle incelenmiştir. Hepsinde tarih sırası gözetilmiş, Doğu ve Batı örnekleriyle Millî Edebiyat verimleri karşılaştırılmıştır. Bu ciltteki “Türk Nesrinin Safhaları” bölümü ise, Orhun Yazıtları’ndan bugüne kadar nesrimizin gelişmesini göstermektedir.

Kitabın II. cildi destanlar çağından servetifünun devrinin sonuna kadar (aşağı yukarı 1908) Türk edebiyatını içine almaktadır. İslâmlık öncesi edebiyat-İslâmlık etkisinde: Divan, Halk ve Tekke Edebiyatları-Batı etkisinde: Tanzimat ve Servetifünun devirleri bu “eski” edebiyatın bölümlerini teşkil ediyor. Ancak her bölüm, birbirleriyle ilişkileri ve ayrılıkları gösterilmiş olmakla birlikte bağımsız kitapçıklar gibi düşünülebilir. Söz gelişi;

Divan Edebiyatı, başlı başına bir “ünite” olarak alınmıştır. Divan şiirini Doğu kaynakları (Arap ve İran Edebiyatları) biçim ve muhteva özellikleri: nazım şekli, kafiye anlayışı, dili, mecaz örgütleri, başlıca temaları, dünya görüşü, mitologya ve ilham kaynakları, ünlü timsal ve meseleleri vb. tetkik edilmiştir.

Daha sonra, yüzyıllar boyunca yetişen Divan şairleri, kendi asırları içinde incelenmiş ve bunların en büyükleri geniş ölçülerde tanıtılmıştır. Bu metot, Halk, Tanzimat, Servetifünun.. vb. bölümlerde de aynen uygulanmıştır.

Ahmet Kabaklı bu eserinin III. cildi 1908 yılından 1940’a kadar “Millî Edebiyat” ve 1940-1965 arası “Yeni Edebiyat” dönemlerini içine almaktadır. Her iki dönem bağımsızca incelenmiştir. Fakat, bu yeni sanatların batı kaynaklarıyla, eski edebiyatlarla ve birbirleriyle olan benzerlik ve ayrılıkları da gösterilmiştir. Özellikle bu dönemlerin politik ve sosyal olaylarınca, batıdan gelen ve bizde doğan sanat akımlarına, fikir hareketlerine ve sanatçıların bu akımlar, değişmeler, fikirler karşısındaki tutumlarına önem verilmiştir. 1908’den bu yana büyük ün yapmış şair ve yazıcılara ve onlardan seçilmiş parçalara bu ciltte hayli geniş yer ayrılmıştır. 1950’den sonra beliren henüz taze şöhretler ise daha kısa olarak söz konusu edilmiştir.

Ahmet Kabaklı’nın fikirlerinin hareket noktasını, dilin, insanın ve toplumun düşünce dünyasını tayin ederek ona şekil verdiği, dolayısıyla toplumun kimliğini oluşturduğu düşüncesi teşkil eder ki bu yaklaşım onun dil ve millî şuur arasında kurduğu sıkı bağı gözler önüne sermektedir.

Kabaklı, Dede Korkut, Yunus Emre, Evliya Çelebi ve daha birçok şairle yazarımızın halk ile aydını buluşturacak, barıştıracak dili kendi ifadesiyle

“halka giden aydın Türkçesini veya aydını besleyen halk Türkçesini” bulduklarını, ancak daha sonra bu çizgiyi takip edenlerin olmadığını söyler.

Cevat Heyet Tebriz’de dünyaya gelmiş, tıbbi eğitimi İstanbul ve Paris üniversitelerinde almıştır. Babasının çok ileri görüşlü telkini ile geldiği İstanbul’da, Türkçülüğü birinci elden kaynaklarından (başta Zeki Velidi Togan, Hamdullah Suphi Tanrıöver olmak üzere) beslenmiş, böylece ikinci bir doktora ve profesörlüğü hak edebilecek seviyede neşriyat yapabilmıştır.

Onun yayıncısı ve baş editörü olduğu. «Varlık» dergisi 35 yıldan fazla faaliyet gösterip, şimdi de takipçilerinin aracılığı ile yayınlanıyor. Cevat Heyet dünyaca ünlü cerrah gibi büyük nüfuz kazanmış büyük şahsiyet, kapsamlı eğitimi,engin bilgisi olan aydın-vatandaş olarak kendi imkânlarını «Varlık» da ifade etmiştir. Derginin sayfalarında edebiyat, dil, tarih vs. ile ilgili yazdığı bir dizi makaleler onun sonraları yayınlanan yedi kitapta toplanmıştır.

Kendi ana dilini ancak evde aile içinde duyan ve bilenlere «Varlık» dergisi bir nevi alfabe ve diğer ders kitaplarının yerini almış hem öğretmen, hem de okul olmuştur.

Ünlü düşünürün «Varlık» dergisinin sayfalarında yayınlanan Türkoloji, edebiyat tarihi, folklor, ana dili, ilahiyata dair araştırmaları Azerbaycan, İran, Türkiye, Amerika ve Fransa basınında yayınlanmıştır.

«Varlık» dergisi Güney Azerbaycan’da oluşan folklor örneklerini toplayıp yayın yapmakla, klasik edebi irsimizin bilemediğimiz şahsiyetleri ve örneklerini yayınlamakla Azerbaycan edebiyatı tarihini zenginleştirmiştir.

«Varlık» tüm Türk tarihi yapıtlarını tetkik etmekle ortak tarihi ve kültürel geçmişimize bilimsel ışık tutmaktadır. C. Heyet’in tüm eserlerinde genel bir fikir, Türkçülüğün oluşumu, yerleşim meskenlerinin, yüzyıllar içerisinde mücadeleler tarihinin, ayrıca dilinin, edebiyatının, kültürünün büyük şahsiyetlerin timsalinde öğrenilmesi, takdir edilmesi, milli taassup hissi ve tüm bunların gelecek neslin hafızasına aşlamak meseleleri ifade edilir.

C. Heyet ömrünün büyük payını dünyanın ünlü kütüphaneleri, arşivlerinde geçirmiş, edebiyatımızın teşekkülü döneminden başlamış, günümüze dek birçok sanatkarlar hakkında, hem de dönemlerin özellikleri ile ilgili çok değerli bilgiler toplamıştır. Yeni bulgu ve delillere dayanan, orijinal fikir ve değerlendirmelere dayalı kitapları okuyucuların derin ilgi ve teveccühünü kazanmıştır.

«Doktor C. Heyet’in en büyük eseri (tabiri mümkünse) onun düzenli yayınladığı «Varlık» dergisidir.

Cevat Bey Türkoloji’ye ait 7 ciltlik bir külliyyatın yazarıydı. Genellikle, C. Heyet’in yaratıcılığında dilbilim, edebiyat bilimi meseleleri, Türk’ün kimliği, varlığı fonunda, tarihi ilkelere uygun olarak incelendiğinden onu günümüzün usta tarihçisi olarak da değerlendirmek gerekir. Onun Türk dilinin, kültürünün gelişmesinde müstesna önemi olan çok sayıda eserleri işte bu derginin sayfalarında yankı bulmuştur... Onun Türk dili, özellikle İran Türklerinin dili,

Türk dili ile fars dilinin karşılaştırmalı analizi ile ilgili yaptığı bilimsel araştırmalar, yayınladığı kitaplar, dilbilim alanında derin bilimsel içeriğe sahiptir.

Doktor Heyet güzel edebiyat bilicisi idi, özellikle orta çağ İran ve Azerbaycan edebiyatının, yirminci yüzyıl Türk edebiyatının aşığı idi. Doktor Heyet hem de bir tarih bilicisi idi. Onun “Türklerin tarih ve kültürüne bir bakış, “İslam’dan önce ve İslam dönemi başlangıcından XVI. yüzyıla kadar” adlı eseri mükemmel bir tarihi araştırmadır ve her profesyonel tarihçi bu esere gıpta edebilir.

Dr. Cevat Heyet’in İran coğrafyasında yaşayan Türklerin özellikle Azerbaycan Türklerinin milli bilincinin oluşmasında büyük rolü olmuştur. O asimilasyon politikaları sonucu kimliğini kaybetmiş büyük bir kitlenin özüne dönüşüne zemin yaratarak sonucunda İran’da Türk dilinin varlığını koruya bildi. Onun bu konuda çalışmaları tez gibi gösterilebilir:

1. Ulusal bilinci oluşturdu
2. Edebi dil meselesini çözdü
3. Aras’ın her iki tarafı arasında köprü kurdu
4. Meydanlarda slogan demekten, kitleye, mili bilince tesir eden fiili faaliyet alanına geçti ve ideolojiye bağlılıktan kurtardı.
5. Kendisinden sonra bir mektep bırakmış oldu.
6. Artık siyasi rejim tarafından her bir vasıta ile aşağılanan eski nesilden farklı, Türklüğü ile övünen yeni nesil yarattı.

«Varlık» sadece Azerbaycan’ın Kuzey ve Güneyi arasında birlik köprüsü değil, o, tüm Türk dünyasının geçmişi, şimdisi ve geleceği hakkında muteber bilimsel, edebi yazıları içermekle Türk halklarının birliğine hizmet ediyor. Eski Türkler, orta Türkler, İslam dönemi ve sonraki dönemde Türk devletleri ve kültürü hakkında silsile araştırmalar kendi soy kökünü algılamakta her bir Türk’e yardım edebilecek niteliktedir.

Doktor Cevat Heyetin kişiliği ve onun yayınladığı “Varlık” dergisinin değer ve etkisi ile ilgili Prof. Dr. Sema Barutcu Özönder’in şöyle yazar:

20. yüzyıla sarkarak İsmail Bey Kaspıralı’dan başlayıp Yusuf Akçura’ya, Mehmet Emin Resulzade’den, Zeki Velidi Toğan’a, Ayaz İshaki’den başlayıp Sultan Galiyev’e, Namık Kemal’den başlayıp Mustafa Kemal Atatürk’e uzanan bir fail hattında verilen mücadelenin etkileri ve sonuçları kadar bu mücadelenin oluşturduğu dinç ruh, şüphesiz 20. yüzyıl içinde de ceditçi ve aydınlanmacı Türk faillerini bulmuştur. Prof. Dr. Cevat Heyet, işte onlardan biridir.

Kazakistan’ın tanınmış bilim adamı, türkolog, roman, tiyatro yazarların-dan Prof. Dr. Nemat Kelimbetov’un edebiyat alanında yıllar süren çalışmalarının ürünü olan Türk Halklarının Ortak Edebi Eserleri isimli kitabında tarih boyunca

birçok devlet kuran Türklerin edebiyat alanında verdiği birçok önemli eseri akıcı bir dille irdelemektedir.

Edebi eserler, bütün düşünce ve sanat ürünleri gibi, toplumun hayatıyla ilgili olduğu ve ulusal kültürün izlerini taşıdığı için, hem sanat eseri, hem de yazıldıkları zamanı canlandıran birer belge olarak ele alınır. Yaratıcılarda, yaşadıkları çağın koşulları ve yetiştikleri çevrenin özellikleri göz önünde tutularak incelenir. Böylece, o ulusun devirden devire uğradığı değişme ve gelişmeler izlenerek manevi varlığı belirtilmiş olur. Kazakistan'ın önde gelen bilim adamı ve yazarlarından Prof. Dr. Nemat Kelimbetov'un Kazakistan'da lise ve üniversitelerinde ders kitabı olarak okutulan birçok araştırması bulunmaktadır. Bunlar arasında "Eski Türk Şiirleri ve Kazak Edebiyatındaki Bu Geleneğin Devamı", "Kazak Edebiyatı Kaynakları", "Eski Devir Edebiyatı" ve "Eski Edebiyat Anıtları" kitaplarını sayabiliriz.

Nemat Kelimbetovun adı Kazakistan'ın bilim adamlarının içinde de iftiharla çekilir. O eski Türk yazılı edebiyatını kendi ülkesinde ilk kez inceleyen alimlerdenidir. Onun eski Türk edebi abidelerine ait onlarca monografisi var. Nemat Kelimbetov Kazak edebiyatının köklerinin saka ve Hunlar'ın zamanından başlamasını bilimsel esaslarla gösterebilir. Bununla o Kazak edebiyatının M.Ö. VIII yüzyılda değil, ondan da bin yıl önce oluştuğunu sübute yetirir. Mehz bu yetenekliğine göre Türk serkerdesinin adını taşıyan "Gültekin" ödülüne layık görülür.

Prof. Dr. Nemat Kelimbetov Türk Halklarının Ortak Edebi Eserleri isimli çalışmasında en eski Türk toplumları olan Sakalar ve Hunlardan Altınorda dönemine kadar ortaya çıkmış edebî eserleri çeşitli boyutlarıyla ele almaktadır. Bu meyanda Alp Er Tunga, Şu, Oğuz Kağan, Attila, Bozkurt ve Ergenekon destanları, Orhun Kitabeleri, Avesta Kutsal Yazılar Antolojisi, Dede Korkut, Kutadgu Bilig, Divan-ı Hikmet, Divanü Lügati't-Türk, Atabetü'l-Hakayık, Miratü'l-Kulüb, Bakırganı Kitabı gibi edebî metinleri ve Şecere-i Türk, Camiü't-tevarih, Baburname ve Tarih-i Reşidî gibi tarihî metinleri, birbirleriyle olan ilişkilerini ortaya koyarak etraflıca incelemektedir. Nemat Kelimbetov'un bu kitabı orijinal yorumları, sağlam tespitleri ve sistematığı ile ilginçtir. Ayrıca Türk halklarının edebî miraslarının zengin katmanlarını öğrenmelerine, onların iç mantığı ve ortak kanunları ile ortaya çıkış süreçlerini anlamalarına yardımcı olur.

Bilindiği gibi, Türkler hem sözlü edebiyat ve hem de yazılı edebiyat ürünlerinde çok zengindir. Kökeni milattan önceki asırlara kadar uzanan ve yaklaşık üç bin yıllık tarihe sahip Türk edebiyatını birbiriyle ilişkili olarak ortaya koyan araştırmalar pek fazla değildir.

Prof. Dr. Nemat Kelimbetov bu çalışmasında en eski Türk toplumları olan Sakalar ve Hunlardan Altınorda dönemine kadar ortaya çıkmış edebî eserleri çeşitli boyutlarıyla ele almaktadır. Bu meyanda Alp Er Tunga, Su, Oğuz Kağan, Attila, Bozkurt ve Ergenekon destanları, Orhun Kitabeleri, Avesta Kutsal

Yazılar Antolojisi, Dede Korkut, Kutadgu Bilgi, Divan-ı Hikmet, Divanu Lugati't-Türk, Atabetü'l Hakayik, Miratü'l Kulub ve Bakirgani Kitabı gibi edebi metinleri ve Şecere-i Türk, Camiü't-tevarih, Baburname ve Tarih-i Reşidi gibi tarihi metinleri etraflıca incelemektedir.

Prof. Dr. Nemat Kelimbetov yazıyor ki, bu konuda somut bir örnek vermek gerekirse, yazar Dede Korkut kitabındaki “Kam Bure Bey Oğlu Bamsi Beyrek” hikâyesinin kahramanı ile Kazak Türklerinin meşhur destan kahramanı Alpamış Batur arasındaki somut ilişkiyi gözler önüne sermektedir. Yazara göre Bamsi Beyrek zamanla Türk halklarının sosyal hayatındaki çeşitli tarihi olgulara uygun bazı değişikliklere uğramış görünüyor. Bunun sonucunda, Bamsi Beyrek hikâyesi Alpamış Batur destanına dönüşmüş gibidir. Kelimbetov’a göre, Hunlar “alp” askeri unvanı savaşlarda kahramanlık gösteren savaşçıların isimlerine ilave ederlerdi. Bundan dolayı, “Bamsi Beyrek” “Alp Bamsi” olarak da söylenmiş ve isim zamanla “Alpamsa”, “Alpamsa” ve “Alpamış” olmuş olmalıdır.

Kelimbetov hikâye alanında da başarılı eserler vermiştir. 35 yaşında bir omurilik ameliyatı sonucu vücudu tamamen felc olarak yatakta kalan Kelimbetov büyük şok yaşamış ve bu şoku atlattıktan sonra felci yenmek ve parazit değil, üreten biri olarak yaşamak için mücadeleye girmiş ve bunda başarılı olmuştur.

Tüm süreçte yaşadıklarını monolog hikâye tarzında Ümit isimli eserinde dile getirmektedir. Prof. Dr. Nemat Kelimbetov, Ümit isimli bu eserinde azmin ve inanın insana kazandırdığı olağanüstü gücü kendi başından geçen gerçek olaylarla anlatıyor. Genç yaşta yatalak kalmasına rağmen, inanılmaz işler başaran hikâyedeki başkahraman Ercan yazarın kendisidir.

Yazarın edebiyat alanında Ümit adlı eserinden başka İhtiyarlar, Oğluma Mektup ve Kıskaçlık adlı kitapları da bulunmaktadır. İhtiyarlar isimli eseri Bağımsız Devletler Topluluğu’nda yılın kitabı seçilmiştir.

Edebi eserler bizi ister istemez yazarlarını tanıtmaya, bunun içinde araştırmalar yapmaya götürür. Edebiyat tarihi çalışmalarının ağırlık merkezi de bu araştırmalardır. Bunun içindir ki yazarları, kişiliklerini meydana getiren bu etkenleri araştırarak, eserlerini sırasıyla inceleyip onları hangi koşullar ve ne gibi duygular içinde yazdığını anlamaya çalışarak, geçirdiği ruh bunalımlarıyla düşünce ve sanat eğilimlerini izleyerek tanımak ve öylece tanıtmak gerekir.

Hakkında bahs açtığımız bu üç yazar başlangıcı binlerce yıl öncesine dayanan tüm bu edebi eserlerin aslında birbirinden kopuk olmadığını, kendi aralarında edebi bir gelenek devamlılığı bulunduğunu delilleriyle ortaya koymaktadır. Milletin özünü oluşturan değerlerin sevilmesi, korunması ve gelişmesi için bu üç düşünür kalemini bazen bir kalkan gibi kullanmıştır.

XX yüzyılda Türk dünyasının üç ünlü şahsiyeti-Ahmet Kabaklı, Cavad Heyet ve Nimet Kelimbetov mensup olduğu Türk edebiyatına, kültürüne büyük manevi katkılar vermişlerdir.

Bilindiği gibi, Türkler hem sözlü edebiyat ve hem de yazılı edebiyat ürünlerine çok zengindir. Milli ruha, analitik zihne, yenilikçi düşünceye ve yeni edebi yaklaşıma sahip olan bu bilim adamları millî kültürü ve manevi değerleri savunarak yaşadıkları ülkede Türk insanının sesi olmuşlardır. Onların birçok eserleri, özellikle Türk edebiyatı tarihi, Türk Halklarının Ortak Edebi Eserleri nesillerin eğitim ve terbiyesinde, milli bilincin uyanışında, edebiyatşınaslık biliminin zenginleşmesinde eşsiz önemi olan manevi hazinedir.

BİBLİYOGRAFYA

Ahmet Kabaklı, Türk Edebiyatı, Türkiye Yayınevi 1965,Üç cilt.

Ahmet Kabaklı, “Halkça Konuşmayan Aydın” Türk Edebiyatı, 1980.

KÖPRÜLÜ, M. Fuad, Türk Edebiyatı Tarihi, Ötügen Neşriyat.

TÜRK ANSİKLOPEDİSİ, Milli Eğitim Basımevi, 21.cilt Ankara 1974

26.cilt Ankara 1977, 30. Cilt Ankara 1981.

Cevat Heyet. Azerbaycan Sözlü Halk Edebiyatı. Azerbaycan Devlet Yayınları, Bakü, 1990.

Cevat Heyet. Azerbaycan Edebiyatına Bir Bakış. Bölüm I. Yazıcı, Bakü, 1993.

Cevat Heyet. Türklerin Tarih ve Kültürüne Bir Bakış, Azer-yayın, Bakü, 1993.

Cevat Heyet. Edebiyatşınaslık (edebiyat bilimi). Elm, Bakü, 1996.

Cevat Heyet. Azerbaycan Edebiyatı Tarihine Bir Bakış. Bölüm II. Azerbaycan Devlet Yayınları, Bakü, 1998.

Cevat Heyet. Türk Dili ve Lehçelerinin Tarihi. II cilt. Bakü, Tehsil, 2011.

Pervane Memmedli. “Varlıq” Dergisinde Edebiyat Meseleleri, Bakü,Elm, 2000.

Nemat Kelimbetov Eski Turk Siirleri ve Kazak Edebiyatındaki Bu Gelenegin Devami”, Alma-Ata,1998.

Nemat Kelimbetov. Kazak Edebiyatı Kaynakları, Alma-Ata, 1998.

Nemat Kelimbetov. Eski Devir Edebiyatı Astana, 2004.

Nemat Kelimbetov. Eski Edebiyat Anıtları, Alma-Ata,1986.